Lakivaliokunnalle

Lausunto

Asia: KAA 6/2023 vp Rikkomaton - kielletään eheytyshoidot

Kansalaisaloitteella reagoidaan huoleen siitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille saatetaan antaa ja tarjota sellaista ”hoitoa”, joka tähtää tuon erityisen ominaisuuden poistamiseen eli esimerkiksi homoseksuaalisuuden ”korjaamista” heteroseksuaalisuudeksi. Vastaavaa korjaamista voidaan tarjota myös muuhun seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin kohdistuvaan ”epänormaalisuuteen”.

Internet-lähteistä löytää vaivatta tietoja aiheesta nimellä *Conversion Therapy* tai *Reparative Therapy*. Vaikuttaa siltä, että tällaisilla hoidoilla on USA:ssa pitkä perinne, ja ne on koettu erityisesti LGBT-henkilöiden terveyttä ja oikeuksia vaarantaviksi ja vahingoittaviksi.

Historiallinen käännekohta näkyisi sijoittuneen 1970-luvun alkuun, kun yhdysvaltalaiset psykiatrian ja psykologien järjestöt poistivat homoseksuaalisuuden tautiluokituksesta ja kun ymmärrettiin, että seksuaalinen identiteetti on arvokas luonnollisena ja pyrkimykset sen korjaamiseen ovat vahingollisia ja joka tapauksessa mitään tieteellistä perustaa tällaisilla ”hoidoilla” ei olisi. Vaikuttaa siltä, että tuollaiset vaikutusyritykset ovat tutkimustiedon perusteella myös tuloksettomia siinä mielessä, ettei tavoiteltu ”korjaus” ole onnistunut. Jos ne jotakin tuottavat, niin kärsimystä.

Ilmeisesti tätä ennen ainakin Yhdysvalloissa oli ollut runsaasti tarjontaa tällaisista hoidoista, ja jotkut tahot edelleen jatkoivat ”hoitojen” antamista. Tämä lienee kytkeytynyt niihin piireihin, jotka edelleen pitivät homoseksuaalisuutta syntinä tai sairautena. Hoitoja ovat tarjonneet yhtä hyvin terveydenhuollon ammattilaiset kuin muut tahot. Hoitomuotoja on ollut hyvin monenlaisia, mutta näkyy merkkejä jopa hyvin vakavasti puuttuvista menetelmistä kuten sähkösokkien antamisesta tässä tarkoituksessa.

Suomessa homoseksuaalisuuden harjoittamisen rangaistavuus poistettiin vuonna 1971, mutta tautiluokituksesta se poistui vasta kymmenen vuotta myöhemmin. Lisäksi kiistanalainen kehotuspykälä säilyi voimassa vuoteen 1999 saakka.

Ei ole kunnollista selvitystä, kuinka yleistä tällainen toiminta Suomessa on. Kysymys riippunee myös siitä, mitä kaikkea katsotaan yritykseksi muuttaa toista suuntautumiseltaan tai identiteetiltään "normaalimmaksi". Yksittäinen LGBT-henkilö voi kohdata monenlaista vaikuttamisyritystä ja painostusta alkaen huomautuksista siitä, että häntä ei hyväksytä sellaisena kuin hän on ja että hänen tulisi sen vuoksi muuttua.

Mahdollisesti erityisesti joidenkin herätysliikkeiden piirissä tällainen kysymys voi ajankohtaistua, sikäli kuin homoseksuaalisuus tulkitaan synniksi ja tähän syntisyyteen voidaan reagoida uskonyhteisön taholta siten, että tuosta synnistä tulisi parantua. Kansalaisaloitteessa viitataan erilaisten psykologian ja psykiatrian alan kotimaisiin ja kansainvälisiin kannanottoihin, joissa on perusteltu "eheytyshoitojen" kieltämistä. Kuten jäljempänä esitetään, LGBT-henkilöiden painostaminen muuttumaan voi saada monia muotoja, eikä tule ainakaan aluksi lukkiutua yksinomaan "hoidon" kysymyksiin.

Kansalaisaloitteen perusteluissa ei sinänsä kytketä asiaa mihinkään tällaiseen yhteen asiayhteyteen, ja on mahdollista, että ilmiö on laajempi. Tulkitsen kansalaisaloitteen laatijoiden keskeiseksi ja aiheelliseksi huoleksi sen, että "eheytyshoidot" olisivat tieteellisesti perustelemattomia, eli ettei ole eikä voi olla mitään sellaista oikeaa hoitoa, ei ole eheytymisen tarvetta, vaan tuollaiset hoidot ainoastaan tuottavat haittaa ja kärsimystä, eivätkä ne sen vuoksi koskaan ole lääketieteellisesti tai psykologian tai psykiatrian kannalta perusteltuja tai hyväksyttäviä, vaikka joku henkilö itse uskoisi asiaan ja tavoittelisi "parantumista".

Pidän kansalaisaloitetta tervetulleena siinä mielessä, että vähän tunnetusta asiasta voidaan saada tietoa ja voidaan käydä yhteiskunnallista keskustelua.

YK:n piirissä asiaa on käsitelty ja lienee selvä, että "eheytyshoitoja" pidetään erittäin vahingollisina ja myös asianomaisia vähemmistöjä syrjivinä. Niillä voi olla jopa kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun piirteitä. Ks. Practices of so-called "conversion therapy". Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity. UN General Assembly A/HRC/44/53. 2020. https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/108/68/pdf/g2010868.pdf?token=ob8jdP02BKyoBVmImJ&fe=true

Ruotsissa on selvitetty eheyttämiseen painostamisen problematiikkaa mietinnössä SOU 2023:37 Förstärkt skydd för den personliga integriteten Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök. Betänkande av Utredningen om åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet, Stockholm 2023.

Siinäkin "eheytysterapioita" käsitellään osana laajempaa kokonaisuutta toimia, joilla henkilöä painostetaan peittelemään identiteettiään ja esimerkiksi avioitumaan tässä tarkoituksessa. Tuo selvitys osoittaa kysymyksen sijoittumisen osaksi laajempaa kokonaisuutta LGBT-henkilöiden suojelun tarpeista. Tällaiset "hoidot" olisivat jopa yhteydessä kohonneeseen itsemurhariskiin. Ruotsissa tehdyn selvityksen mukaan viitisen prosenttia LGBT-henkilöistä olisi kokenut senkaltaisia yrityksiä painostaa heitä muuttumaan, jotka ylittävät yksinomaisen homottelun tms. Tässä kyselyssä painostus tuli harvoin uskonyhteisöstä, vaan pikemmin ystävien, perheen, suvun tai muiden aikuisten taholta (s. 264). Henkilö voidaan myös saada matkustamaan toiseen maahan, jossa muuttamista tai muuttumista yritetään.

Mietinnössä käsitellään myös sitä, että painostamistoimet tyypillisesti kohdistuvat juuri nuoriin, jotka vasta etsivät itseään ja jotka voivat olla herkkiä tällaiselle painostamiselle. Selvityshenkilö ei esitä uuden erillisen kriminalisoinnin säätämistä muun muassa sillä perusteella, että kriminalisointi ei voisi olla kattava, eikä se sitä ole niissäkään maissa, jotka ovat erilliskriminalisointiin lähteneet. Tiedot Ruotsin tilanteesta osoittavat, ettei vakavimpia "eheytyshoitojen" muotoja, kuten fyysistä painostamista tai varsinaista terapiankaltaista "hoitoa" esiinny. *Koska rikosoikeutta ei tule käyttää yksinomaan ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa, ei selvityksen mukaan ole tarpeen harkita lainsäädäntötoimenpiteitä Ruotsissa* (s. 322).

Ruotsin selvityksessä käsitellään pahoinpitelyrikosten ohella myös muita mahdollisesti soveltuvia rikossäännöksiä, kuten pakottamista ja laitonta vapaudenriistoa. Tuon selvityksen mukaan lainvalmistelua asiasta on vireillä Belgiassa, Kyproksella, Irlannissa, Hollannissa ja Sveitsissä. Myös Norjassa on ollut vireillä lainsäädäntöhanke. Ranskassa on vuonna 2022 säädetty voimaan laaja-alainen asiaa koskeva kriminalisointi (LOI no 2022-92 du 31 janvier 2022 interdisant les pratiques visant à modifier l'orientation sexuelle ou l'identité de genre d'une personne). Samana vuonna Kanadan rikoslakiin otettiin asiaa koskeva kriminalisointi (An Act to amend the Criminal Code (conversion therapy), S.C. 2021, c.24.)[1] Maltalla

[1] Rikoslakiin otettiin määritelmäsäännöksen lisäksi kolme säännöstä:

vastaava laki on ollut voimassa vuodesta 2016. Uudessa Seelannissa asiasta on säädetty lailla v. 2022.

Saksassa on asiasta säädetty erillislailla, jossa on myös rangaistusäännös. Lapsille ja nuorille annettavan eheytysterapian kriminalisointi on ehdoton, mutta aikuisille sen kriminalisointi on ehdollinen. Saksan esimerkki osoittaa, että ”eheytysterapian” kieltäminen voi edellyttää kriminalisoinnin ohella aineellista muuta lainsäädäntöä. (*Gesetz zum Schutz vor Konversionsbehandlungen vom 12. Juni 2020* (BGBl. I S. 1285).

Ruotsalaisessa selvityksessä vältetään käyttämästä nimitystä ”eheytyshoito” ilmeisesti sen vuoksi, että tuo nimitys johtaisi kuvittelemaan, että on jotain sellaista hoitoa. Jos nimitystä käytetään, se tehdään aina lainausmerkeissä. Selvityksessä puhutaan eheytysyrityksistä (omvändelseförsök). Noudatan tässä lausunnossa samaa käytäntöä lainausmerkeistä, joka oli omaksuttu myös edellä viitatussa YK:n piirissä laaditussa asiakirjassa ja ainakin eräissä muissa lähteissä.

Aloitan esitykseni kansalaisaloitteen tarkoittamien ”eheytyshoitojen” rikosoikeudellisesta arvioinnissa siltä osin kuin ne voisivat täyttää pahoinpitelyn rikostunnusmerkistön, mikäli toiminnasta aiheutuu sairastuminen tai muu terveysvahinko.

”Eheytyshoito” saattaisi siis todellakin tuottaa sellaisen terveysvahingon, joka olisi jo nykyisin rangaistava pahoinpitelynä, jos vahinkoseuraus on hoidon antajalle tahallisena

---

320.102 Everyone who knowingly causes another person to undergo conversion therapy — including by providing conversion therapy to that other person — is

- (a) guilty of an indictable offence and liable to imprisonment for a term of not more than five years; or
- (b) guilty of an offence punishable on summary conviction.

320.103 Everyone who knowingly promotes or advertises conversion therapy is

- (a) guilty of an indictable offence and liable to imprisonment for a term of not more than two years; or
- (b) guilty of an offence punishable on summary conviction.

320.104 Everyone who receives a financial or other material benefit, knowing that it is obtained or derived directly or indirectly from the provision of conversion therapy, is

- (a) guilty of an indictable offence and liable to imprisonment for a term of not more than two years; or
- (b) guilty of an offence punishable on summary conviction.

syyksiluettavissa. Pahoinpitelyrikos on luonteeltaan väkivaltarikos ja väkivaltaa sisältämättömän sairauden tai muun terveysvahingon aiheuttamisen rankaiseminen pahoinpitelyrikoksena on käytännössä hyvinkin harvinainen poikkeus.

> Vuodelta 2023 olevassa selvityksessä todettiin, että koko maassa tällaisia rikosjuttuja on syyttäjiltä saadun tiedon mukaan noin viisi kappaletta vuodessa, ja tämäkin luku voi vielä sisältää muitakin väkivallattomia sairauden aiheuttamisia. Ks. Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa. Oikeusministeriö Selvityksiä ja ohjeita 2023:20, s. 43.

Suomessa ei ole säädetty niin sanottua puoskarilakia, vaikka asiaa selvitettiin vuosien 2009-2010 aikana. Lailla olisi erityisesti kielletty tietyntyyppinen hoitotoiminta henkilöiltä, joilla ei ole siihen koulutukseen perustuvaa lupaa ja laillista oikeutta. Meillä terveydenhuollon ammattihenkilöille on määritelty koulutusvaatimuksia ja heidän toimintaansa valvotaan viranomaisten toimesta. Vaihtoehtoisia hoitomuotoja ei siten ole säädetty rangaistavaksi. Esimerkiksi homeopaattisten hoitojen antaminen on sallittua, vaikka niiden tehoa ei ole osoitettu siten kuin varsinaisten lääketieteeseen perustuvien hoitojen. Ilmeisestikään varsinaisessa terveydenhuollossa tällaisia hoitoja ei voitaisi antaa juuri sen vuoksi, ettei niiden tehosta ole selvitystä. Voinee ajatella, että useimmiten vaihtoehtoiset hoitomuodot ovat kuitenkin haitattomia eli eivät suoranaisesti tuottaisi hoidettavalle sairautta tai muuta terveyshaittaa.

Rikoslain 44:3:ssa säädetään rangaistavaksi luvaton terveydenhuollon ammattitoimen harjoittaminen. Jos ”eheytyshoitojen” tarjoamisesta tai antamisesta harkittaisiin säädettäväksi rikoslain säännöksellä, sellainen olisi lisättävissä RL 44 lukuun.

> Oikeuskäytännöstä tahdon mainita vaihtoehtoisiin luontaishoitoihin kuuluvaa kuhne-hoitoa koskevan ratkaisun KKO 1994:101. Luontaishoidon asiantuntijana esiintynyt A tuomittiin kuolemantuottamuksesta, kun diabetesta sairastanutta lasta ei diagnosoitu vaan häntä hoidettiin kylvyillä, mikä johti hänen menehtymiseensä. A oli ilmeisesti itse uskonut hoitomuotonsa tehokkuuteen, mutta hän ei ollut voinut nojautua puolueettomaan tietoon tai perusteeseen, joka olisi horjuttanut käsitystä, että sokeritaudissa insuliinihoito oli välttämätön ja ettei se ollut korvattavissa kylpyhoidoilla.

> Ratkaisu on siinäkin mielessä kiinnostava, että hoitoa antava saattaisi uskoa hoitonsa asianmukaisuuteen ja hyödyllisyyteen. Tahallisuuden mahdollisesti puuttuessa rikosvastuu tuottamuksellisesta rikoksesta voi kuitenkin ajankohtaistua, kuten tässäkin. Vammantuottamus-säännöstä RL 21:10 voidaan soveltaa silloin, jos huolimattomuudella aiheutetaan toiselle vamma tai sairaus, tässä "eheytysyrityksen" tapauksessa tapauksessa siis ilmeisesti lähinnä psyykkinen sairastuminen.

"Eheytyshoito", jos sillä tarkoitetaan sukupuoli-identiteetin korjaava hoitoa, kuten jonkinlaista terapiaa, voi toisinaan olla hankalasti erotettavissa muusta, hyväksyttävästä terapiasta. Jos potilas kokee ahdistusta ja pelkoa sukupuoli-identiteettinsä vuoksi, terapeutti todennäköisesti pyrkii hoitamaan terapialla ahdistuksen syytä. Jos esimerkiksi henkilön sukupuoli-identiteetti on epävakaa ja hän itse toivoisi sen kehitystä johonkin suuntaan, terapeutti pyrkinee tätä tukemaan. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus päättää omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan ja -identiteetistään, sikäli kuin ne ovat päätöksenvaraisia asioita, ja myös siitä, miten näitä asioita ilmaisee.

Suomen tilanne poikkeaa todennäköisesti paljonkin tilanteesta muualla maailmassa siinä, että meillä terveydenhuollon toimijoiden koulutus ja valvonta ovat hyvällä tasolla ja tietoisuus seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemasta ja oikeuksista todennäköisesti niin ikään varsin hyvällä tasolla. Syrjinnän kiellot ymmärretään ja avoimen toisen suuntaisia toimijoita lienee varsin vähän. Maailmalla on valtioita, joissa valtavirta on suvaitsevuutta vastaan ja joissa esimerkiksi kirkko ei salli homoseksuaalisuutta.

Lienee selvää, että lasten seksuaalisen suuntautumisen kohtaamiseen liittyy erityisiä herkkyyksiä. Alle murrosikäisten seksuaalinen suuntautuminen lienee erityisen hankala kysymys, koska se ilmeisesti ei liene kovinkaan tietoista. On selvää, ettei lapsille tule tarjota eikä antaa heidän seksuaalisuuteensa vaikuttavia korjaavia toimenpiteitä, koska ne voivat vaikuttaa heidän kehitykseensä. Pienillä lapsilla ei ole kykyä ymmärtää tällaisten asioiden merkitystä, he eivät voi antaa toimiin suostumustaan, ja heitä on suojeltava aikuisten taholta tulevalta, hoidoksi naamioidulta vaikuttamiselta.

Painostaminen "eheytymiseen" voi kattaa myös vapauteen kohdistuvan rikoksen, kuten esimerkiksi pakottamisrikoksen.

Tässä ei ole mahdollista esittää kovin pitkälle meneviä arvioita asian valtiosääntöoikeudellisesta arvioinnista, vaan lähinnä arvioinnin lähtökohtia. Mitä oikeuksia "eheytyshoitojen" kieltäminen ja rangaistavaksi säätäminen koskisivat? Lähtisin siitä, ettei puoskarilain puuttumisesta huolimatta ole mitään yleistä perusoikeuksien tasoista oikeutta saada antaa toiselle haluamaansa hoitoa. Tästä kertoo jo sekin, että terveydenhuollon piirissä hoidosta on rajoittavaa sääntelyä ja vaatimuksia niin henkilöiden pätevyydestä kuin hoidon sisällöstä, joskin hyvän hoidon tasoa määrittää alan sisäinen, tieteellisesti perusteltu käytäntö. Koska kyse on täysin virheellisiin oletuksiin perustuvista käytännöistä, ei kynnys niiden kieltämiseen ole korkealla.

Jos ajatellaan "eheytyshoitojen" antamista elinkeinona, epäilemättä niiden kieltämisellä puututaan elinkeinovapauteen tällaisessa tilanteessa, jossa hoitotoimintaa ei ole säädetty terveydenhuollon ammattihenkilöiden yksinoikeudeksi. Rajoittavat toimet saattavat puuttua sananvapauteen. Joissakin maissa on kriminalisointi "eheytyshoitojen" markkinointi.

Jos "eheytyshoitoa" perustellaan uskonnollisilla seikoilla, uskonnonvapaudella saattaisi olla asiassa merkitystä. On kuitenkin vaikea uskoa, että uskonnonvapaus muodostuisi sinänsä esteeksi puuttua "eheytyshoitojen" antamiseen. Lähinnä se voisi olla merkityksellinen, jos ajatellaan uskonnonharjoittamiseen liittyvää toimintaa kuten sielunhoitoa, jota aloitteen mukaan ei olisikaan tarkoitus sisällyttää kiellon piiriin.

Toiselta puolelta on otettava huomioon potilasturvallisuus eli hoidon asiakkaan terveyden suoja ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Se, että eheytyshoidoista katsottaisiin olevan suoranaista haittaa, kuten mielenterveysongelmia, antaa perusteen tarkastella kysymystä sellaisten hoitojen kieltämisestä. Valtiosääntöoikeudellisesti tämä ankkuroituneen lähinnä perustuslain oikeutta elämään, vapauteen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen koskevaan lainkohtaan.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista on soveltamisalaltaan rajattu, mutta tiettyä johtoa siinä lienee silti saatavissa. Sen mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. Kysymys seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuoli-identiteetistä on yksilön kannalta niin keskeinen, että tähän puuttuvan hoidon voi katsoa olevan jopa ihmisarvon kannalta ongelmallista. "Eheytyshoidot" ovat perusluonteeltaan syrjiviä, koska ne perustuvat oletukseen siitä, että kyseisessä ominaisuudessa on korjattava.

Lapsen oikeuksien sopimukseen perustuva lasten erityinen suojan tarve perustellee toimenpiteitä lasten suojaamiseksi eheytysyrityksiltä. Tässä voisi nähdä jopa niin sanotun positiivisen toimintavelvoitteen. Viittaan edellä Saksan yhteydessä mainittuun, kun lailla kiellettiin ehdottomasti lapsille tarjottavat tällaiset hoidot.

Henkilön autonomian ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen vaikuttaa harkinnassa kahtalaisesti. Yhtäältä on suojattava tuota autonomiaa ulkopuoliselta määrittelyltä ja puuttumiselta, ja toisaalta on kunnioitettava itsemääräävän henkilön omia valintoja. Juuri näiden identiteettikysymysten herkkyys perustelee sitä, että yksilön autonomian suojaaminen on tärkeää ja julkisen vallan olisi rajoitettava tätä autonomiaa vaarantaviin oletuksiin perustuvia puuttuvia toimenpiteitä, tässä tapauksessa "eheytyshoitoja".

Jossain määrin vaikeampi tilanne on, jos itsemääräävä henkilö nimenomaan itse tahtoo saada tällaista hoitoa. Silloin hoidon kieltäminen merkitsee sitä, että julkisen vallan toimesta on arvioitu tällainen hoito siinäkin tapauksessa vahingolliseksi ja perusteettomaksi. Kyse olisi eräällä tapaa holhoavasta sääntelystä, jolla julkinen valta ratkaisisi kysymyksen. En sinänsä pitäisi kovin vaikeana perustella kiellon tätäkin ulottuvuutta, sillä terveydenhuollossakaan ei suoraan ajatella, että potilaalla on nimenomainen oikeus saada juuri tiettyä haluamaansa hoitoa, vaan hoidosta päättää lääkäri niin sanotun informoidun suostumuksen perusteella.

Kun tarkastellaan kysymystä siitä, olisiko "eheytyshoitojen" antaminen tai tarjoaminen säädettävä rangaistavaksi teoksi, asiaa on tarkasteltava normaalien kriminalisointiperiaatteiden valossa. Ensiksi on selvitettävä, onko rangaistavuuden säätämiseen painava yhteiskunnallinen tarve. Sellaisen tarpeen osoittaminen edellyttäisi, että ilmiöstä ja sen haitallisuudesta on selvitystä. Koska sellaista selvitystä ei liene tällä erää saatavilla, on selvää, ettei kansalaisaloite voi johtaa suoraan siihen, että eduskunta säätäisi asiasta rikoslain muutoksella. Jos asiaa on ylipäätään syytä vielä eteenpäin, eduskunnan tulisi velvoittaa asianomainen ministeriö, joko oikeusministeriö tai oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä, selvittämään asiaintilaa Suomessa.

Kriminalisoinnin tulee puuttua toimintaan, joka ansaitsee tulla suojatuksi. Tulee olla oikeudellisesti suojattu intressi, jota rangaistavaksi säädetty teko tyypillisesti uhkaa. Ihmisen terveys on tällainen. Tässä tapauksessa sen taustalla voi vielä nähdä yksilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden. Myös lapsen osalta näkisin, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus tulee nähdä oikeudeksi autonomiaan ja siihen, ettei esimerkiksi hoidollisilla puuttumisilla puututa kehittyvään seksuaaliseen ja sukupuoliseen identiteettiin.

Entä ultima ratio -periaate eli olisiko asiaa mahdollista puuttua lievemmin keinoin kuin rangaistavaksi säätämällä? Jos on selvää, että eheytyshoidot ovat lääketieteellisesti perustelemattomia ja eivät edusta muutenkaan mitään vaihtoehtoista, tunnettua, ja haittaa ja vahinkoa aiheuttamatonta hoitomuotoa, silloin on vaikea nähdä, että asiaan voitaisiin puuttua ”hallinnollisesti” siten, että säänneltäisiin tarvittavasta koulutuksesta, pätevyydestä ja luvasta. Jäljelle jäisi käytännössä rangaistavaksi säätäminen.

Potilaan kannalta olennaista on, voiko virheellisestä ja vahinkoa aiheuttavasta hoidosta saada korvauksia. Tätä nykyä asiasta säädetään potilasvakuutuslaissa. Jos kyse on ”villistä”, sääntelemättömästä hoitotoiminnasta, siitä koituvat vahingotkin jäänevät potilasvahinkokorvausten ulkopuolelle.

Hyöty-/haitta-periaatteen mukaisesta kriminalisoinnista tuli olla enemmän hyötyä kuin haittaa. Jos ”eheytyshoidoilla” aiheutetaan terveydellistä haittaa ihmisille, tämä vaatimus saattaisi toteutua. Haittoihin täytyy lukea myös kontrollin kustannukset.

Rikoslain 21 luvussa oleva pahoinpitelyrikosten sääntely on hyvin keskeinen osa väkivaltarikosten sääntelyä. En pidä mahdollisena, että pahoinpitelysäännökseen lisättäisiin määräyksiä eheytyshoidoista, sillä kyse on hyvin pienestä erityiskysymyksestä, joka tarvittaessa on säänneltävissä erikseen.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksiin kuuluu se, että rikossäännös tulee voida muotoilla täsmälliseksi ja ennakoitavaksi. Tätä en pitäisi ylivoimaisen vaikeana tehtävänä, jos ”eheytyshoidon” määritelmästä voidaan päästä yhteisymmärrykseen ja jos ei ole sellaisia eheytymishoitoja lähellä olevia hoitoja, jotka tulisi rajata rangaistavuuden ulkopuolelle. Vaikka asia tuntuu suhteellisen selkeältä, kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että saattaisi kuitenkin ilmetä hoitomuotoja, jotka tähtäävät käytännössä samaan olematta ehkä nimenomaisesti ”eheytyshoitoja”. Viittaan juuri mahdollisiin sielunhoidollisiin tukimuotoihin, joihin uskonnollisessa yhteisössä saatettaisiin ryhtyä sen vuoksi, että synniksi määriteltyyn ilmiöön halutaan puuttua.

Kansalaisaloitteessa on sinänsä muotoiltu hyviä lähtökohtia asian arviointiin. Jos joku täysivaltainen henkilö itse suostuu eheytysyritykseen, sellainen voitaisiin tapauskohtaisesti ottaa huomioon. Alaikäisiin ja vajaavaltaisiin kohdistetut eheytysyritykset esitetään aloitteessa kriminalisoitaviksi poikkeuksetta, ja aikuisiinkin kohtalaisen laaja-alaisesti.

Olen hieman epävarma sen suhteen, kuinka kansalaisaloitteen viestiin tulisi suhtautua. Onko tarpeen selvittää kriminalisoinnin tarvetta?

Lähtisin siitä, että jos selvittämiseen mennään, selvitys voisi olla sentyyppinen laaja-alainen kuin Ruotsissa toteutettu, että selvitettäisiin eheytykseen painostamisen kysymyksiä ”hoitoja” laaja-alaisemmin ja tietysti juuri LGBT-henkilöiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Mahdollisesti ilmiön laajuutta tulisi Suomessa selvittää ennen kuin varsinaisiin lainvalmistelutoimiin ryhdyttäisiin. Kuten edellä on ilmennyt, muiden maiden kokemuksista ja omaksumista lainsäädäntöratkaisuista on saatavissa tiettyä johtoa myös Suomeen.

Uskoakseni selvityksen lopputulos voisi hyvinkin johtaa silti Suomessakin, aivan kuin Ruotsissa, siihen päätelmään, ettei ilmiön laajuus perustele erillisen rikosoikeudellisen tai muun sääntelyn laatimiseen ryhtymistä ottaen huomioon myös se, että vakavimmat tilanteet jo tulevat katetuiksi nykyisillä rikosoikeudellisilla säännöksillä, kuten pahoinpitelyrikossäännöksillä ja pakottamissäännöksellä.

Kansalaisaloitteessa mainitaan siitä, että rikokseksi säätäminen ”antaisi selkeän signaalin” siitä, etteivät nämä hoidot ole yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä. Vaikka jonkinlainen signaalivaikutus tällaisella lainsäädäntötoimella olisi ja se voisi tehostaa toimia ilmiön kitkemiseksi, tulee kuitenkin muistaa, että rikosoikeudelliseen keinoihin turvautuminen on vasta viimesijainen keino, eikä rikosoikeutta tule käyttää näin voimakkaasti ennalta ehkäisevässä tarkoituksessa. Katsoisin, että vasta jos ilmiö osoitetaan Suomessa laajuudeltaan merkittäväksi ja jos nykyinen rikosoikeudellinen suoja ei ole tähän ilmiökenttään nähden riittävä, tarkempia lainsäädäntötoimia tulee harkita.

Helsingissä, 5.3.2024

Kimmo Nuotio

rikosoikeuden professori